

УДК 159.942:2-426.5-055.51

ЦАРЬКОВА О. В.

Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького

ПОЧУТТЯ ПРОВИНИ ЯК ГЛИБИННИЙ ПСИХОЛОГІЧНИЙ КОМПОНЕНТ У БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИМИ ВАДАМИ

У статті розглядається проблема внутрішнього емоційного стану батьків дітей з психофізіологічними вадами, зокрема почуття провини. Акцентується увага на проблемі впливу цього почуття на міжособистісні відносини у сім'ї. Висвітлюється процес прийняття батьками хворої дитини, так як це є несподіваною подією. Важливу роль відіграють особисті якості батька і матері. Коли батьки дізнаються про хворобу дитину, першочергово виникає страх та почуття тривоги. Також виникає ірраціональний страх за дитину, який доповнюється таким же ірраціональним почуттям провини перед нею. Батьки звинувачують себе за те, що не змогли раніше помітити відповідні симптоми хвороби та надати можливу допомогу своїй дитині. Але важливим є усвідомлення батьками того, що подібні почуття можуть тільки нашкодити, створити несприятливу атмосферу для лікування, реабілітації та розвитку дитини взагалі.

Ключові слова: почуття провини, сім'я, психіка, міжособистісні відносини, страх, самоутвердження, конфлікт, соціальні норми, сором, тривога.

Постановка проблеми. Кожній людині відомо, що значить відчувати провини, у різних сферах життєдіяльності сенс цього поняття все ж таки трохи відрізняється. Зараз надзвичайно поширена думка, згідно з якою провини стоїть на шляху розвитку особистості. Зробивши вчинок, що суперечить нашим внутрішнім законам, тобто власним цінностям, заборонам і вимогам, ми переймаємося цим почуттям.

Сьогодні практика корекційної психології та спеціальної педагогіки свідчать про необхідність активного вивчення всього спектру проблем сім'ї, яка виховує дитину з особливостями психофізичного розвитку. Інтерес фахівців не обмежується лише методичними питаннями формування у дітей тих чи інших знань та навичок. Акцент корекційного впливу переноситься на сім'ю хворої дитини. При цьому особлива увага приділяється позитивному впливу близьких на дитину з проблемами у розвитку, створення сприятливих умов для її навчання не тільки у спеціальному закладі, але й удома. Різноманітні форми навчання як у державних, так і недержавних освітніх установах, робота з дітьми, що мають обмежені можливості та функціональні розлади, включають сім'ю у поле корекційного впливу у якості основного стабілізуючого чинника соціальної адаптації дитини [2, с. 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість дослідників підкреслюють, що від взаємовідносин дітей з батьками залежить, наскільки адекватною буде їх взаємодія з навколишнім середовищем.

Народження дитини з відхиленнями у розвитку найчастіше переживається батьками як несподівана подія. Різні автори досить однотайні в описі найбільш загальних характеристик батьківських реакцій (Д. М. Ісаєв, Є. М. Мастюкова та А. Г. Московкіна, В. В. Ткачова, Л. М. Шипіцина), до яких відносять: заперечення, гнів, почуття провини, емоційну адаптацію.

Особливості батьківських відносин та їх вплив на розвиток дітей вивчали: О. О. Бодальов, А. Я. Варга, І. В. Добряков, В. І. Захаров, М. І. Лісіна, Є. М. Мастюкова, В. М. Мініяров, І. М. Нікольська, В. В. Столін, С. М. Сорокоумова, В. В. Ткачова, У. В. Ульяновка, Е. Г. Ейдемільер, П. М. Якобсон.

Слід підкреслити, що прийняття хворої дитини – дуже складний і неоднозначний за своїм змістом процес у різних батьків і залежить не стільки від характеру захворювання дитини, скільки від особливостей особистості матері та батька.

Дослідники відмічають, що ірраціональний страх за дитину доповнюється таким же ірраціональним почуттям провини перед нею. Більшою мірою переживають почуття провини матері. Це почуття певною мірою поширюється і на чоловіка.

Метою статті є розгляд почуття провини у батьків дітей з психофізіологічними вадами, у контексті глибинної психології.

У статті реалізуються такі завдання:

1. Аналіз наукових джерел з проблеми;
2. Пояснення поняття «почуття провини» у глибинному аспекті;
3. Висвітлення впливу почуття провини батьків на їх взаємодію з дитиною та соціумом.

Виклад основного матеріалу. Почуття провини – це дуже широка категорія, яку вивчають практично всі гуманітарні науки. Психологів же більше цікавить така суб'єктивна характеристика, як переживання цього почуття, так як переживання – це психічний процес, який у силу своєї тривалості глибоко впливає на поведінку людини.

Без вини і сорому люди не підпорядковувалися б нормам моралі та етики. Суспільство, яке не знало б про почуття провини, виявилось б найнезаконнішим і найнебезпечнішим суспільством. Провина відіграє надзвичайно важливу роль для порозуміння у суспільстві. Почуття провини відіграє одну з основних ролей у розвитку особистісної та соціальної відповідальності, тісно пов'язане з необхідністю та бажанням жити чесно за прийнятими правилами. Провина допомагає людині відчувати страждання, біль та муки ображеної, скривдженої людини. Вона заставляє почувати відповідальність й у такий спосіб сприяє росту і самоутвердженню особистості [3, с. 114].

Поняття «почуття провини» досить активно розглядається зарубіжними вченими, як соціальний феномен у рамках таких підходів: психоаналітичного (З. Фройд, В. Райх, А. Фройд, О. Ранк, Е. Фромм, К. Хорні та ін.), гуманістичного (А. Маслоу та ін.), екзистенціально-гуманістичного (І. Ялом, Дж. Бьюдженталь та ін.), екзистенціального (М. Бубер, В. Франкл, Р. Мей та ін.), когнітивного (J. Tangney, K. Barret, M. Hoffman, T. Ferguson, A. Beck та ін.).

Існує ряд емоцій, які називаються універсальними – це страх, печаль, здивування. До цієї категорії можна віднести і провину. Деякі дослідники, наприклад, психоаналітик Жак Лакан, вважали, що почуття провини може бути вродженим. Схожі думки висловлювала Мелані Кляйн. Вона говорила, що провини виникає у перші місяці життя. У цей період дитина відчуває змішані почуття до своєї матері. Вона одночасно може любити і не любити її.

У психоаналізі мова йде перш за все про почуття провини. На виникнення цього почуття психоаналітики дивляться інакше, ніж більшість представників академічної психології, етики і права. Останні вважають, що винною є та людина, яка порушила встановлені у суспільстві норми та правила, скоїла проступок або злочин. Психоаналітики виходять з того, що почуття провини може виникнути у людини внаслідок скоєння нею протиправного або протимораль-

ного впливу, так і внаслідок існуючого у неї певного наміру [4, с. 345].

Клінічний психоаналіз має справу з невротичним почуттям провини, яке виникає на основі внутрішньопсихічних конфліктів, які розігруються у душі людини.

Показово те, що почуття провини часто відсутнє у людей з психічними захворюваннями. Тому вважається, що ця емоція свідчить про здорову психіку. Зігмунд Фройд називав цю частину особистості «Над-Я», вона відповідає за виникнення моралі.

Уявлення З. Фрейда про почуття провини, страх та тривогу отримали свою подальшу розробку серед багатьох психоаналітиків. Так, для Карен Хорні тривожність стала динамічним центром невротів, а головним джерелом невротичної тривожності – ворожі спонукання різного виду, що є у людини. Згідно її позиції, що знайшла своє відображення у праці «Нові шляхи у психоаналізі», можна стверджувати, що нездатність відповідати суворим моральним стандартам Супер-Его «породжує справжні почуття провини», не заключати з наявності почуття провини, що «їх джерелом є справжня провини» [8, с. 36].

Зігмунд Фройд виділяє два рівня почуття провини: свідомий рівень – емоція і несвідомий рівень – тривога. З точки зору З. Фрейда, нормальне свідоме почуття провини ґрунтується на стані напруги між «Я» й «Ідеалом» та висловлює осуд «Я» з боку своєї критичної складової.

Відповідно до психоаналізу, між провинною і соромом існує внутрішня відмінність. Провина має відношення до закону, порядку, обов'язку. Вона часто несвідома [9, с. 50].

Почуття провини пов'язане з едіпальною залежністю особистості від одного з батьків протилежної статі, а тому є причиною внутрішніх конфліктів. Також це почуття може розглядатись як детермінанта міжособистісного конфлікту, що виникає між різними підструктурами особистості (між «Ід» й «Его»).

Провина є причиною певних динамічних процесів, що відбуваються у психіці:

1. Поява комплексу Едіпа;
2. Пригнічення цього комплексу соціальними нормами;
3. Поява почуття провини – переживання сорому перед батьками [10, с. 215].

Також на противагу провині існує феномен подяки, який М. Кляйн пов'язувала в основному з почуттям провини і у меншій мірі зі здатністю до любові. При цьому вона визнавала істотні

відмінності між почуттям провини і вдячністю, що мають місце на найглибшому рівні [5, с. 357].

Завдяки психоаналізу за почуттям провини закріпилася недобра слава. Довгі роки саме у почутті провини бачили причину неврозів, деяких видів психозів і депресивних розладів. Але наприкінці 60-х початку 70-х років дослідження, проведені у руслі когнітивної психології, змінили погляд на природу і процеси, породжувані почуттям провини. Зокрема були відзначені деякі позитивні аспекти почуття провини.

Якщо у психоаналізі провинна розуміється негативно – як дезадаптивна емоція, то в англо-американській психології почуття провини, скоріше, навпаки, відіграє позитивну роль, допомагаючи адаптації людини у суспільстві. Провина мотивує просоціальну поведінку, штовхаючи суб'єкта на спроби згладити свою провинну, відшкодувати завдані збитки, втішити постраждалу сторону (Дж. Тангней). Також у рамках когнітивної теорії отримано докази на користь більш раннього виникнення почуття провини, ніж це стверджується у класичній психоаналітичній теорії.

Якщо З. Фройд вважав несвідомі почуття провини перепоною до лікування тяжких неврозів, що знайшло відображення у його концепції негативної терапевтичної реакції, то К. Хорні вважала, що у процесі аналізу слід звернути увагу на природу невротичних самозвинувачень, що заважають невротика зрозуміти реальні недоліки, та тих вивертів, що заважають лікуванню пацієнта, який вважає, що саме докори сумління роблять його кращим за інших [11, с. 34].

К. Хорні описує явища, що є підґрунтям почуття провини. Це різні явні та непрямі самозвинувачення, докори себе у всьому на світі: в образі почуттів інших людей, у підлості, нечесності, скнарості, у бажанні когось згубити, у лінощах, слабкості, непунктуальності.

За оцінками К. Хорні, такі самозвинувачення «зустрічаються набагато частіше, ніж це звичайно передбачується, тому що вони можуть ховатися й за тим, що виглядає просто як бажання індивіда зрозуміти свої мотиви. У цих випадках невротик не вдається до відкритого самозвинувачення – на перший погляд він лише «аналізує» себе. Він може, наприклад, задатися питанням, чи не затіяв він черговий роман лише заради того, щоб довести свою привабливість; чи не хотів він деяким зауваженням образити іншу людину; чи не лінощі утримують його від виконання роботи. Іноді важко відрізнити, що це –

щире з'ясування мотивів, викликане прагненням до самовдосконалення, чи всього лише форма самозвинувачення, тонко пристосована до психоаналітичного методу» [11, с. 56].

В. М. Сорокін наводить дані про те, що більш ніж у 70% матерів дітей з аномаліями розвитку відзначається надзвичайно амбівалентне ставлення до власної дитини. Суперечливість цього ставлення проявляється у тому, що дитина одночасно розглядається і як об'єкт любові, і як джерело страждань. Саме останнє, за оцінкою більшості матерів, є причиною частих нападів роздратування відносно дитини. Також мати відчуває постійну немотивовану тривогу за дитину, постійно відчуваючи присутність якоїсь небезпеки. Більше третини матерів відзначають, що поступово формується почуття сорому власної дитини, провоковане за рахунок недобррозичливого ставлення оточуючих. Почуття сорому і почуття провини перед дитиною формують переживання неповноцінності себе як матері. І часто виявляється, що у більшості випадків батькам необхідна кваліфікована психологічна допомога, яка могла б запобігти на ранніх стадіях формування та фіксації неадекватних стилів ставлення до хворої дитини, що ускладнює процес її психічного розвитку більшою мірою, ніж саме захворювання [7, с. 89].

У всіх відношеннях встановлюються межі – вузькі чи широкі. Виявляють їх саме за допомогою почуття провини. Провина вказує межі того, як далеко ми можемо зайти і де нам слід зупинитися, щоб як і раніше мати право на належність. Де починається провинна, там проходить кордон, а між цими кордонами – невинність і свобода. Вільний простір усередині цих кордонів, де людина може пересуватися, не відчуваючи почуття провини і не побоюючись втратити належність до групи, це і є справжня свобода. Отже, чим більше виражена у людини схильність до переживання провини, тим вужчий кордон життєвого простору і життєвих відносин, у рамках яких вона відчуває свободу і як наслідок – свою суб'єктність й активність. Однак, межі ці рухливі та неоднакові. І в кожних стосунках вільний простір виглядає по своєму. Тому найперше, що відбувається у будь-якій групі – це виявлення кордонів. І хоч людина і може, якщо хоче, переступати встановлені межі, але тільки заплативши за це почуттям провини і не без наслідків для свого та чужого щастя.

Несвідомі провинна нерідко ґрунтується на магічному способі мислення. Вона є причиною

серйозних хвороб, нещасних випадків і самогубств у сім'ях, руйнування відносин. У таких випадках людина часто вважає власною провиною події, насправді неминучі і зумовлені долею, наприклад, викидень, хвороба чи інвалідність родича, рання смерть дитини [13, с. 134]. Це сліпа реакція, діюча як примус, що змушує думати, що родичу краще, коли нам погано. Наприклад, у випадку самогубства родичів людина може звинуватити або саму себе, або інших. У такому випадку вона бажає уникнути необхідності прийняти біль й удар важкої долі. Подібний малодушний вихід легше, ніж рішення скоритися долі. Для того щоб вирішити ситуацію, необхідно прийняти рішення загиблого родича і вміння поважати його долю.

Унаслідок несвідомої провини людина відчуває себе зобов'язаною піти на спокутування, урівноваження, заплативши за завданий іншим збиток і компенсуючи провину власним збитком. Однак, спокутування провини вважається негідною дією, оскільки ґрунтується на магічному способі мислення, відповідно до якого благо іншої особи може бути досягнуто тільки шляхом власного нещастя, і відповідає ідеї про те, що власного страждання достатньо для порятунку іншої людини. Іншими словами, спокутують провину сплатою стражданням за страждання, смертю за смерть, хворобою за хворобу, немов страждання і смерті вже достатньо і ніяких інших активних зусиль від неї не вимагається. У таких випадках теж спостерігається лише посилення нещастя і хвороби, а також більше смертей [13, с. 57–59].

За Б. Хеленгером, якщо поведінка відповідає даним порядкам, то його носій відчуває себе невинним і знаходиться у рівновазі. Внаслідок цього він відчуває, що має право залишатися у відносинах. Але як тільки людина порушує умови, необхідні для хороших відносин, та піддає відносини небезпеці, виникають неприємні почуття, які спрацьовують як рефлекс і змушують її повернутися назад. Це переживається як провина.

Але провина, будучи частково ілюзією дій, може блокувати їх і не давати проявитися відповідальності, яка як раз і полягає у їх вчиненні для виправлення помилки. Отже, вийти з цього почуття можна шляхом осмислення, усвідомлення з метою виробити дії щодо виправлення. Це і буде містком від провини до дієвої відповідальності [12, с. 246].

Почуття провини не є вродженим. Воно є соціально сформованим. Почуття провини фор-

мується батьками або найближчим оточенням дитини у дитинстві – іноді усвідомлено, іноді ні. Нерідко діти формують у собі почуття провини самі, відкуповуючись від претензій дорослих. Пізніше почуття провини людина відтворює всередині себе самої, але робить це зазвичай автоматично, мимоволі і несвідомо, у наслідок чого це описується безлико як: «з'явилося почуття провини» [2, с. 3].

Також у сучасному світі однією з важливих проблем є орієнтація на суспільну думку, оцінку оточуючих. «Образ дитини» і пов'язаний з цим ступінь невідповідності йому конкретної дитини багато у чому визначається загальними цінностями й установками суспільства. Зокрема сучасна культура зорієнтована на соціальні досягнення, велику ступінь уключеності людини у соціальні контакти, її інтелектуальні досягнення.

Подібні соціокультурні традиції та громадські цінності сприяють тому, що психічне порушення дитини є найсильнішою психологічною травмою для батьків. Погіршує становище сім'ї і часто негативне ставлення суспільства до психічно неповноцінних людей. В ієрархії різних видів патології психічні порушення коштують дуже низько. До переживань, пов'язаних зі станом дитини, у багатьох батьків додається почуття провини, сорому, збентеження за дитину, батьки воліють не афішувати, що вона має відхилення у розвитку [7, с. 27].

У життєдіяльності таких сімей має місце ряд закономірностей:

- а) порушення взаємодії з соціумом (рідні, знайомі, лікарі, педагоги та ін. фахівці), замикання у своїй родині, неадекватна реакція на лікарські та педагогічні рекомендації, конфронтація з дитячими дошкільними установами;
- б) порушення внутрішньосімейних відносин, особливо подружніх. Як правило, у цьому випадку позиція батька змінюється сильніше: батьки болючіше переживають, що його дитина хвора і що він знаходиться у ситуації «занедбаного»;
- в) порушення репродуктивної поведінки, характерної для цього типу родини: у разі навіть невеликого ризику народження дитини з тією ж патологією подружжя приймає рішення не мати більше дітей, і навпаки;
- г) формування невірних установок на лікування і виховання дитини. Незворотність діагнозу і наслідки, які з нього витікають, приймається не всіма батьками та не відразу [6, с. 81].

У системі реабілітації дітей головним чинником є робота з родиною, мобілізація її потенціалу у спільній роботі з лікарями. Для реалізації цієї мети необхідним є проведення сімейної консультації та сімейної психотерапії [6, с. 82].

Почуття провини, згідно дослідженням деяких авторів, поряд з емпатією, є моральною емоцією «вищого порядку».

Почуття провини – поєднання страху, автоагресії (покарання людиною самої себе) і захисту від цієї внутрішньої агресії [1, с. 19].

Під час роботи з батьками дітей, які мають психофізіологічні вади, акцентувалась увага на глибинних аспектах психіки, внутрішніх проявах переживань. Почуття провини найчастіше виявляється в усвідомленні батьками своєї неготовності, неможливості надати таку допомогу своїй дитині, яка б привела до реального покращення її стану.

Висновки. Почуття провини є одним з тих почуттів, які притаманні кожному з нас. Але завдяки певним психічним та психологічним механізмам ми не завжди усвідомлюємо наявність того чи іншого почуття. Та все одно у глибинах нашого підсвідомого та несвідомого ці почуття присутні і так чи інакше ми проектуємо їх на наше відношення до оточуючого світу.

Якщо розглядати відносини у сім'ї, яка виховує дитину з обмеженими можливостями, то важливою є психологічна атмосфера. Діти дуже чутливі до будь-яких змін, особливо до емоційних проявів у поведінці батьків. Тому для більш результативного лікування і реабілітації дитини необхідно створити максимально сприятливі умови та мікроклімат сімейних відносин.

Список використаних джерел

1. Бурлачук Л. Ф. Словарь-справочник по психодиагностике / Л. Ф. Бурлачук, С. М. Морозов. — СПб.: Питер, 1999. — С. 19.
2. Кришталь В. В. Системная семейная психотерапия нарушеней здоровья семьи / В. В. Кришталь // Медицинская психология. — 2007. — Т. 1, № 2. — С. 3—8.
3. Концептуальні засади і методика глибинної психокорекції: Підготовка психолога-практика: навч. посіб. / [Яценко Т. С. (в співавторстві)]; за ред. Т. С. Яценко. — К.: Вища школа, 2008. — 342 с.
4. Лейбин В. М. Словарь справочник по психоанализу / В. М. Лейбин. — СПб.: Питер, 2001. — 688 с.
5. Лейбин В. Постклассический психоанализ. Энциклопедия / В. М. Лейбин. — М.: Издательский дом «Территория будущего», 2006. — 568 с.
6. Рахманов В. М. Семейная психотерапия у родителей детей с ограниченными возможностями / Рахманов В. М., Завалко Ю. Н., Рахманов Р. В. // Сучасні методи діагностики і лікування психічних і соматичних

розладів психогенного походження (XII Платонівські читання): Матеріали науково-практичної конференції. — Харків, 2011. — С. 81—82.

7. Татенко В. О. Сучасна психологія: теоретично-методологічні проблеми: навч. посіб. / В. О. Татенко. — К.: Вид-во НАУ-друк, 2009. — 228 с.
8. Фрейд А. Психология Я и защитные механизмы / А. Фрейд. — М.: 2001. — С. 120—123.
9. Фрейд З. По ту сторону принципа удовольствия / З. Фрейд. — М.: 2005. — 64 с.
10. Фрейд З. Лекции по введению в психоанализ / З. Фрейд. — М.: 2007. — 456 с.
11. Хорни К. Невроз и личностный рост. Борьба за самореализацию / К. Хорни. — Б. С. К. Восточно-Европейский институт психоанализа, Санкт-Петербург, 1997. — 76 с.
12. Юнг К. Г. Архетип и символ / К. Г. Юнг; пер. с англ. А. В. Мантов. — СПб.: Ренесанс, 1991. — 448 с.
13. Яценко Т. С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання: навч. посіб. / Т. С. Яценко. — К.: Вища школа, 2004. — 679 с.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Burlachuk L. F. Slovar'-spravochnik po psihodiagnostike / L. F. Burlachuk, S. M. Morozov. — SPb.: Piter, 1999. — S. 19.
2. Krishtal' V. V. Sistemnaya semejnaya psihoterapiya narushenij zdorov'ya sem'i / V. V. Krishtal' // Medicinskaya psihologiya. — 2007. — Т. 1, № 2. — С. 3—8.
3. Konceptual'ni zasadi i metodika glibinnoi psihokorekcii: Pidgotovka psihologa-praktika: navch. posib. / [YAcenko T. S. (v spivavtorstvi)]; za red. T. S. Yacenko. — K.: Vishcha shkola, 2008. — 342 s.
4. Lejbin V. M. Slovar' spravochnik po psihoanalizu / V. M. Lejbin. — SPb.: Piter, 2001. — 688 s.
5. Lejbin V. Postklassicheskij psihoanaliz. EHnciklopediya / V. M. Lejbin. — M.: Izdatel'skij dom «Territoriya budushchego», 2006. — 568 s.
6. Rahmanov V. M. Semejnaya psihoterapiya u roditelej detej s ogranichennymi vozmozhnostyami / Rahmanov V. M., Zavalko YU. N., Rahmanov R. V. // Suchasni metodi diagnostiki i likuvannya psihichnih i somatichnih rozladiv psihogennogo pohodzhennya (HII Platonivs'ki chitannya): Materiali nauково-praktichnoi konferencii. — Harkiv, 2011. — S. 81—82.
7. Tatenko V. O. Suchasna psihologiya: teoretichno-metodologichni problemi: navch. posib. / V. O. Tatenko. — K.: Vid-vo NAU-druk, 2009. — 228 s.
8. Frejd A. Psihologiya Ya i zashchitnye mekhanizmy / A. Frejd. — M.: 2001. — S. 120—123.
9. Frejd Z. Po tu storonu principa udovol'stviya / Z. Frejd. — M.: 2005. — 64 s.
10. Frejd Z. Lekcii po vvedeniyu v psihoanaliz / Z. Frejd. — M.: 2007. — 456 s.
11. Horni K. Nevroz i lichnostnyj rost. Bor'ba za samorealizaciju / K. Horni. — B. S. K. Vostochno-Evropejskij institut psihoanaliza, Sankt-Peterburg, 1997. — 76 s.
12. YUng K. G. Arhetip i simvol / K. G. YUng; per. s angl. A. V. Mantov. — SPb.: Renesans, 1991. — 448 s.
13. YAcenko T. S. Teoriya i praktika grupovoi psihokorekcii: Aktivne social'no-psihologichne navchannya: navch. posib. / T. S. Yacenko. — K.: Vishcha shkola, 2004. — 679 s.

ЦАРЬКОВА О. В.

**ЧУВСТВО ВИНЫ КАК ГЛУБИННЫЙ
ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ КОМПОНЕНТ В РОДИТЕЛЕЙ ДЕТЕЙ
С ПСИХОФИЗИОЛОГИЧЕСКИМИ НЕДОСТАТКАМИ**

В статье рассматривается проблема внутреннего эмоционального состояния родителей детей с психофизиологическими нарушениями, а именно чувство вины. Акцентируется внимание на проблеме влияния этого чувства на межличностные отношения в семье. Освещается процесс принятия родителями больного ребенка, так как это является неожиданным событием. Важную роль в этом процес се играют личные качества отца и матери. Когда родители узнают о болезни ребенка, в первую очередь возникает страх и чувство тревоги. Также возникает иррациональный страх за ребенка, который дополняется таким же иррациональным чувством вины перед ним. Родители винят себя за то, что не смогли раньше заметить соответствующие симптомы болезни и оказать возможную помощь своему ребенку.

Ключевые слова: чувство вины, семья, психика, межличностные отношения, страх, самоутверждение, конфликт, социальные нормы, стыд, тревога.

TSAR'KOVA O. V.

**GUILT AS DEPTH PSYCHOLOGICAL COMPONENT IN PARENTS
OF CHILDREN WITH PSYCHOPHYSIOLOGICAL FAULTS**

The problem of the internal emotional state of parents of children with psycho-physiological defects, such as guilt. Attention is focused on the problem of the influence of this feeling on the interpersonal relationships within the family. Illuminates the process of making the parents of a sick child, as this is an unexpected event. An important role is played by the personal qualities of the father and mother. When parents learn about the child's illness in the first place there is the fear and anxiety. Also there is an irrational fear for the child, which is complemented by the same irrational guilt before her. Parents blame themselves for not having been able to notice before the relevant symptoms and render all possible assistance to your child. But important is the awareness of parents that such feelings can only do harm, to create an unfavorable atmosphere for the treatment, rehabilitation and development of the child at all. Also, in the article the problem of the interaction of families raising children with impairments, with the surrounding sociocultural environment. Making process in the society of a child with special needs is extremely difficult, especially psycho-emotional. Parents often weaken contact with others (family, friends, colleagues). In all respects the limits set. Such behavior may adversely affect the process of socialization, the child's adaptation to external conditions. Also, the study highlights both domestic and foreign scholars on the subject.

Keywords: feeling of guilt, family, psyche, interpersonalrelations, fear, assertiveness, conflict, social norms, shame, anxiety.

Стаття надійшла до редколегії 10 вересня 2014 року